

ски единици не само во сите библиотеки во Скопје, туку и во сите централни републички, специјализирани и институтски библиотеки во Југославија. Само по себе се разбира дека во огромното мнозинство од автори што на оваа проблематика по нешто напишале, нормално е да се случи некои од нив да бидат пропуштени во оваа стопанска библиографија. Меѓутоа, при едно второ издание овие ситни пропусти можат лесно да се исправат.

Горенаведената библиографија за стопанската историја на Македонија за периодот до 1945 година, пополнува една огромна празнина. Со својата систематичност и поделеност на библиографските единици по разни стопански гранки и нивни подгрупи, со означувањето на основните податоци за името на авторот, насловот, местото на издава-

њето на книгата, односно годината и бројот на списанието, весникот или зборникот од каде е земена статијата, најпосле со податокот кон секоја аотирана библиографска единица дури и во која од библиотеките на Југославија може да се најде библиографската единица, оваа библиографија неверојатно многу му олеснува на секој читател побрзо да се снајде во ползувањето на литературата. Поради сето тоа Библиографијата за стопанската историја на Лазар Соколов ќе стане прирачна книга за секој не само економски стручњак за стопанската историја на Македонија во широката смисла на зборот туку и за историчарот, демографот, етнологот, географот, статистичарот и друг сроден стручњак.

Љ. Л.

„СТРЕМЕЖ“ — Списание за литература, уметност и култура — II половина на 1967, 1968 и 1969 година

Минатата година списанието „Стремеж“ го прослави петнаесеттиот роденден како реномиран и признат петнаесетгодишник во чиј фокус на внимание се наоѓаа прашањата од областа на литературата, уметноста и културата. „Стремеж“ ги манифестираше пулсирањата на раздвижената и полетна македонска, југословенска и светска литературна продукција, карактеризирајќи се со плодородност во квантитативен и квалитативен поглед. Во содржинската срцевина на списанието како постојани присутности се наоѓаат следниве содржини: раскази, поетски творби, есеи, прикази, театарски прегледи, патетиси и др. За нас се интересни и предмет на разгледува-

ње ќе бидат содржините од историјата на македонскиот народ. Во 1967 година е публикувана содржината под наслов: „Јован Атанасов Прилепчанин“ од Загорка Расолкоска—Николоска. Оваа содржина претставува фрагмент од нашата културна историја. Авторот зборува за животот и работата на последниот прилепски иконописец (1846—1908) сврзани со втората половина на минатото столетие. „Иако Јован се потпишувал како иконописец, неговата фамилија во презимето го сочувала споменот на старите зографи.“ (30 стр. бр. 10, декември 1967 год.) Неговото место е значајно во нашата културна историја, бидејќи се јавува како продолжувач на старите сли-

карски традиции од крајот на XIX и почетокот на XX век. Работата на последниот прилепски иконописец се карактеризира како исклучителна појава како занаетчија-иконписец. Почесно место во неговата дејност заземаат иконите во црквата Св. Кирил и Методија (наречена Параклис) во Прилеп. Неговите икони се наоѓаат и надвор од нашата Република. Прилепскиот музеј е сопственик на еден дел од неговото творештво — иконите. Со смртта на иконописецот Јован, од кого ни се зачувани преку 50 икони, завршува традицијата на старите мајстори во Прилеп и неговиот крај (сп. „Стремеж“ год. XIII бр. 10, стр. 30—36).

Во 1968 година во ова познато списание „место под сонцето“ наоѓа содржината „За дејноста на прилепската општина во XIX век“ од Д-р Крсте Битоски. Во центарот на интересирањето е историјата на нашата народна преродба, поточно времето од втората половина на XIX век. Оваа содржина претставува научен приод кон проучувањето на процесот на создавањето на прилепската општина. Споредувајќи ги познатите документи за тоа време, авторот презентира и свое мислење и смета дека: „погрешно е тоа време да се датира — сврзува за одредени години, но да се смета дека вклучувањето на христијанското население во самоуправниот живот, во свои институции претставува процес, а тоа се однесува и на прилепската општина. Се оценува дека дејноста на прилепската општина била богата и разновидна, особено на црковно-општествен и културен план. Во првата половина на XIX век во Прилеп имало црква и училиште со што градот не застанувал во однос на Битола, иако таа била поголем цен-

тар. Покрај другите работи општината се грижела и за назначување на учители и ги помагала со пари и храна затворениците. Интересни се согледувањата и оценките што ги изнесува авторот околу судрувањето за преземање на власта во општината во 1867 година. Авторот смета дека е неточна оценката на некои историчари, дека „преземањето на општинската самоуправа од страна на „младите“ во Прилеп во 1867 година го сметаат за резултат на бугарската пропаганда.“ Натаму во овој историски осврт изнесено е местото и борбите на прилепската младина во условите на црковните борби пред и по создавањето на Егзархијата, посебно нејзината борба да ги сочува своите автономни права. Посебно внимание заслужуваат констатациите на авторот за работата на прилепската општина и местото на градот во борбите против грцизмот и Егзархијата. Во врска со тоа Д-р Крсте Битоски пишува дека „мнозинството на населението во градот било македонско, Македонците ја имале општината во свои раце, отфрлен бил грцизмот и власта на Егзархијата, побарано е обновување на Охридската архиепископија и градот Прилеп има значајно место во преродбата на македонскиот народ.“ (сп. „Стремеж“ год. XIV бр. 9/68, стр. 18—27)

Посебно привлечна лектира која го возбудува и предизвикува духот на читателот се „Народните кажувања“. Веќе три години на страниците на ова списание „Народните кажувања“ заземаат одредено место, континуирано изнесувајќи ги на видлина на денот и пред очите на јавноста живите народни легенди. „Народните кажувања“ претставуваат историски споменарник, во кој

историјата е видена и доживеана со народни очи, почувствувана со срцето на народниот човек, пресудена со народната длабокоумност. Главните актери на овие интимни драми на индивидуата и колективот се старците, со лица изорани од неизбежниот плут на староста, свесни за блискоста на умирачката и исчезнувањето од лицето на овој свет. Широко отварајќи ги завесите на својата душа, раскинувајќи ја пајажинестата мрежа на заборавот, тие „од било поминало“ прават „за вечно паметење да е“. Сите овие отворени, искрени и доживеани народни исповеди ги забележило вредното и неуморно перо на Стојан Силјановски — пензионер од Прилеп. Како показател на вредностите на неговите заложби доаѓа и благодарницата на град Прилеп традиционалната „Третоноемвриска награда“. Народните кажувања се пренесени со природноста на непреценливото богатство на народниот јазик, со неповредена автентичност и верност. Во овие „прозорци во душата на народот“ е евидентен цел спектар на расположености и психолошки состојби. Сведоци сме на сентиментални состојби — воздишки по „лудите млади години, летнати како сиви галаби“, на отворени рани од минатото од кои истекува тага, на обновените возбуди и мигови на егзалтација од времињата на јуначките борби, страдања, бол, тага и надеж за поубава иднина, и времињата денешни во кои сонитата беа симнати на земја. „Народните кажувања“ како драгоцен историска збирка на човечки судбини, го прикажуваат со неоспорна сугестивност животот на нашиот народ под турско ропство, даваат реална слика за социјално-економските услови во кои

егзистирале нашите луѓе во втората половина на XIX и почетокот на XX век. Иако настаните се однесуваат на прилепското подрачје и Порече, сепак тие даваат поширока слика за животот и борбата на македонскиот народ за национално и социјално ослободување.

Во „Народните кажувања“ под наслов „Горе високо — долу длабоко“ раскажува еден член од познатата прилепска фамилија *Тошеви*. Во раскажувањето е изнесена нерадосната и тешка судбина на оваа прилепска фамилија која даде еден познат револуционерен десец, член на ВМРО — Пере Тошев во херојската борба за ослободување на македонскиот народ. Презентирана е маченичката одисеја на Алекса Андонов Тошески, затвореник во злогласното Еди-Куле (Солун). (сп. „Стремеж“ год. XIII октомври 1967, бр. 8). Во својата пловидба по пределите на минатото Стојче Талев Смилевски од село Локвица — Прилепско — Порече го опишува спроведувањето на осудените од страна на турската власт во далечниот Дијар-Бекир. И неколку реченици се доволни да бидеме трогнати до солзи, потресени од доживисаноста и искреноста на секој збор: „Татко ми не стасал до Дијар-Бекир. Не стасал уште за четири дена. По пат се разболел. Другарите му купиле една камила за да јава. Се качил на камилата, јавал едно време и некој од суарите со камшик, на кој имало на крајот едно железно, го удрил по око. Офнал и веднаш паднал од камилата на земја. Го претресле суарите му ги зел парите, го дотепале и фрлиле во некој ендек за да го јадат чавките. Ги отепувале луѓето како кучиња што скитаат по улици. Малку подалеку па некој

друг. Живот! Дали тоа беше живот? Кучешки живот!“ (ноември 1967, број 9). Љубе Јанкуловски од село Суво-Дол, Порече во својата исповед го изнесува страдалиничкиот живот на македонскиот селанец, во времето кога „сајбата ја кроела судбината, правината“: Работевме и на Петроен, Илинден, Богоројца и на други рисјански празници. Пуста сиромаштија! Маки чоечки. Работевме како велат за сламата, а понекогаш и за плевата! Работевме од темни зори дури да се стемни. Работевме гологлаечки: зиме, лете, дење и ноќе, делник и празник. Немаше време за одмор. Одмор! Море каков одмор! Немавме време салам очите да ги вплакниме. Од бериџетот тој земаше два дела, а ние исполничарите еден дел. Тој ја земаше маста, а ние исполничарите изварката. Тој житото, а ние плевата. Гледаше на секој начин да нè излажи, да ни скуси, да ни земи од нашиот дел. Ништо не му стасуваше. Му се чинеше дека сè ќе однесе кај Алах! Око ненаситно. Алчно беше како некое гладно куче. Ние исполничарите се чувствувавме како што вели народната поговорка: пули риба, макај кромид. За сајбијата житото, нас скувалките. („За сајбијата житото — за нас скувалките“ број 10, XII, 1967 год). Чичко Даме, односно Даме Талев Ковачевски, стар прилепчанец спремен да ја „загризи“ десеттата десетка од животот, чувствува дека во градите му се вгнездила неканетата „гостинка“ и вели: „Срцево ми тежи како некоја полна торба. Ме гуши и стега. Се собрале повеќе болки. Минало време. Не сум сегашен. Стар сум и не е чудо оти боледувам често. Како што оди работава брзо ќе ги фрлам поткојте.“ Неговото кажување

под наслов „Трпевме дури се трпеше“, го изнесува четувањето и борбите со Турците во четата на Ѓорѓи Ацев во Прилепско и страдањата на народот од Турците. Чичко Даме вели: Ние не се боревме за да смениме едни господари со други, едни јадачи со други, туку се боревме за слободна Македонија. („Стремеж“ јануари 1968, стр. 65—76) Во „народното кажување“ „На голготските маки“ исповедник и раскажувач е Лазо Иванов Андоновски од село Екши Су — Врбени, Леринско, Егејска Македонија, стар на 90 години. Незаборавна е неговата слика за Турската империја: „...Турција беше гнила држава, без ред и закон. Тешкиот ропски живот на сите ни тежеше. Земјата беше во рацете на бегови и аги, а ние селаните ја работевме напољу. Бегојте и агите од житото ни даваа колку да врткаме душа. Селата беа многу сиромашни, а селаните бедни и прости. Се храневме само со црн леб, кој повеќе личеше на црна кал.“ (сп. „Стремеж“ бр. 3—4, 1968 год.) Кољо Силјанов Соколовски, од село Гари — Дебарско со мајсторска сликовитост поставува дијагноза на „болниот од Босфорот“: „Дури ние се боревме против турското ропство, Европа сеир гледаше како нашиот народ се измачува. Турското царство личеше на болен човек од офтика, кој од ден на ден слабееше, сушеше, бладаше и пред очите сè му се вртеше. Се вртеше и тој. Се вртеше дури имело го фати. Го фати, падна и уште еднаш не стана.“ (сп. „Стремеж“ мај, бр. 5/68). — Крстана Грозданоска ги опишува црнилата на ропството, животот под знакот на боите на тагата и непреболот. „Постарите рекле: — По радоста и среќата иди тагата и несреќа! Замина

и уште еднаш не се врати. Мојата среќа угасна. Моите солзи го ква-сеа лицето. Оттогаш сè околу мене ми беше темно. Темно како во гроб. Цел век, бре синко, не го симнав црното од глаа. Црн пришт да ги фати и откорни турските јадачи. Море ги фати и откорна. Аер и берикет не видоа!“ (сп. „Стремеж“, октомври 1968 г. бр. 8). Рекордерот по староста Перко Мирчев Гусакоски во својата исповед — кажување изнесува: „...Кладов на себе сто и пет години. Ајле години. Сум се родил кога шетал Господ по земја. Во турско. Пусто турско грош ока ракија и сто ока котек. Турците нè тераа да зборуваме турски. Јас турски зборував како тесла алвациска.“ („Стремеж“ бр. 9, ноември/68 год.) Кога од устата на народниот раскажувач потече реката на минатиот живот ќе може да се почувствува носталгичноста „жал за младоста“: „Младото срце ме тераше да станам комита. Бев млад и здрав. Сега сум стар. Вчера плукав на улица, а сега на брада. Тогаш од мене течеше жива и голема сила. Си реков: роб до гром нес е живее.“ Доста бев арен, за жарем. Нема месен-обесен. Ќе се вади трнов што нè боцка во нозете.“ (Фрагмент од раскажувањето на Ристо Атанасов Волчески од село Брник, Мариово, стар на 83 години, печатено во февруари 1969 година, бр. 2). Симун Аврамов Станкоски ги оживува деновите од „таја пуста туѓина“: Во Светото писмо пишува оти шест дена треба да работиш, а седмиот да се одмараш. Ова правило на нас гурбетчиите не важи. Ние на гурбет гологлаечки работевме, дење и ноќе и прекувремено. Кога работевме прекувремено сатот ни се сметаше два. Ние не знаевме за празници и недели,

туку само за работа. („Р'нгаме како волот за сламата“). (Двоброј 3—4 1969 год.). Срцето печалбарско тагувало по саканата убавица Македонија: соочено со робинзоновската осаменост во прекуокеанска Америка. „Во Америка никој не те гледа. На гурбет срцето ми тагуваше, а очите секогаш ми беа полни со солзи за својот роден крај и за татковото огниште.“ Од устата на раскажувачот ќе биде изречено обвинение против сувереното владеење на доларската етика во голема Америка. „Ваму постои само интерес за доларот. Сам и осамен. Туѓинец во Чикаго, во голем град. Шетав низ улиците. Минеа автомобили. Тие што ги тераа автомобилите имаат пари. Пари и живот. Во Америка парите сите врати ги отвораат. Со пари и душата ќе влезе во рајот. И најголемиот грешник на овој свет, ако има пари, ќе појде кај Свети Петрега.“ (Од раскажувањето на Ѓурѓин Силјанов Маркоски, од градот под Марковите кули, бр. 5/69 год.) Во раскажувањето на Спасија Салатоска е забележана судбината на една македонска, насилно потурчена девојка: „Таа стално плачеше и жалаше за својата вера и фамилија. И беше страв. Ни велеше ...е девојчиња, и јас бев слободна некогаш како вас. Трчав на горе, на долу, ама сега сум во црн чаршав завиткана, и во турски канџи стегната. Виделина нема за мене.“ (Двоброј 8—9/69 год.) Лефтерија Мушикоска му се обрнува на вредниот запишувач и почитувач на минатото со зборовите: „Свагу Стојане, речиси си летнаа годините. Времето си летна како коњ кој трча по рамен пат.“ Таа на еден симболичен начин го искажала брзото минување на времето, тешкиот живот под

турско ропство, зулуми, војни и страдања. (Декемврски број 10/69 год.)

Средбата со „народните кажувања“ донесува неповторливи часови по историја, живот, мудрост и вистина. Наместо тајните и драмите да заминуваат со луѓето на послед-

ните патувања без враќање, тие влегуваат во гостољубивите простории на музејот на вечноста. Неизгаслив е светилникот на народната мисла, компас и ѕвезда водителка во најдежните простори на утрешнината.

Ц. Б.

МАКЕДОНСКИ ФОЛКЛОР, год. I, 2 (1968)

Периодиката во Македонија се здоби со уште едно ново научно списание за коешто одамна се чувствуваше голема потреба. Како издание на Институтот за фолклор на СРМ во Скопје, новото списание што го носи името Македонски фолклор, спрема декларацијата на редакцијата во првиот број на истово списание „ќе објавува студии, соопштенија, материјали, критики, прикази од богатото фолклорно наследство на Македонија, потоа ќе дава портрети на наши истакнати фолклористи или прочуени народни раскажувачи, пејачи, свирачи и играорци и библиографија од областа на македонскиот фолклор и фолклорот на народностите во Македонија, како и од областа на фолклорот на јужнословенските и на балканските народи воопшто, што на некој начин го допираат и македонскиот. Тоа, исто така, ќе објавува и теоретски прилози од поопшто значење за фолклористиката“. И навистина уште во првиот број на страниците на ова списание се појавија со статии фолклористи не само од Југославија туку и надвор од неа (од СССР, ЧССР, Полска и Бугарија).

За читателите на списанието „Историја“ е од значење да се запознаат со содржината на вториот број, бидејќи статиите во него се во тесна врска со материјалот што

го предаваат во основните училишта и гимназиите. Имено, вториов број главно ги дава рефератите со извадоци од дискусијата на Симпозиумот посветен на македонскиот револуционерен фолклор од епохата на Илинден, што по повод 65 годишнината од Илинденското востание се одржа на 3 и 4 август 1968 година во градот на Крушовската република. Од насловите на овде објавените реферати може да се процени каква сè проблематика е опфатена во нив. Така, Блаже Ристовски пишува за одразот на духот на Илинден во македонската народна песна; Кирил Пенушлиски за генезата на македонските револуционерни песни од периодот пред организирањето на ВМРО; Никифор Робевски, од Прага за одразот на Илинден во македонската историска песна; Лазо Каровски за ритмиката на народната поезија од епохата на Илинден; Цветанка Органџева за народно-поетските мотиви во македонските револуционерни песни за Гоце Делчев и во руските за Стенка Разин; Владимир Ивановски за затворничкиот фолклор од епохата на Илинден; Блаже Ристовски за песните за Јордан Пиперката и создавање народен идеал за борец за слобода; Гане Тодоровски за Ѓорче Петров во нашата народна песна; Душко Константинов за народната